

KADINLAR ŞİFADIR

Filiz Telek

resimleyen

DERYA ALBAYRAK

3.BASKI

 Doğan
NOVUS

8. YAS: KIRIK KALPLERİN HAZİNESİ

2011 sonbaharında “Doğduğunu hissettiğim yeni bir dünya gerçekten var mı?” sorusuna yanıt aramak için yollara düştüm. Bu kez çağrı Amerika’nın batısından gelmişti. Kuzey Amerikalı yerli halkların inancına göre Batı, karanlığı, bilinmeyeni, Büyük Gizem’i temsil eder. Bu bereketli toprakların yeni bir dünyaya, yeni bir insanlık bilincine gebe olduğunu hissediyordum. Yolculuğumun ismine *Cesur Yeni Dünya* dedim ve doğmakta olduğuna inandığım cesur yeni dünyanın –permakültür çiftliklerinin, modern şamanların, vizyoner festivallerin ve sanat projelerinin, kutsal ekonominin, Kuzey Amerikalı yerlilerin öğretilerinin ve törenlerinin, kapitalizme meydan okuyan toplulukların, armağan kültürünün, korkusuz kadın liderlerin- ve tabii beni bu yolculuğa çağıran asıl gizemin peşine düştüm. Kitle fonlamasıyla finanse ettiğim yolculuğum boyunca şahit olduklarımı ve deneyimlediklerimi yazı, fotoğraf ve videolar aracılığıyla destekçilerimle paylaşacaktım.

Her yolculuğun bir göze görünür çağrısı ve sebebi, bir de görünenin altında, ancak ruhun bildiği ve sezgiler aracılığıyla kalbe fısıldadığı o gizemli davet vardır. Kişi aslında bu gizemli davete icabet eder ve yolda ruha ait armağanları ve hazineleri keşfeder. Cesur yeni dünya deyip çıktığım, gözümü yeni gelene diktiğim bu gizem yolculuğunda karşılaşmayı hiç beklemediğim, arayıp bulmadığım, benim yoluma “konulan” en kıymetli ruh armağanlarımdan biri oldu *Yas*. Ruh armağanı diyorum çünkü yas konusuna dikkatimi vermemle birlikte sanki içimde donmuş parçalarım canlanmaya başladı. Yas pratiğinin yaşamımı dönüştüreceğine dair net bir bilgi vardı kalbimde.

Yas ritüellerini ilk kez Sobonfu Some’den duydum. Büyükleri tarafından Burkina Faso’dan Amerika’ya Dagara Kabilesi’nin geleneksel yas ritüellerini paylaşmak üzere gönderilen bu bilge kadın ritüeller ve yasla ilgili öyle şeyler söylüyordu ki, içimde bu konuya dair giderek güçlenen bir merak ve heyecan baş gösterdi. Sobonfu’nun düzenlediği yas ritüellerinden birine katılmaya niyet ettim.

Ben daha bir yas ritüeline katılmadan, yas 37. yaş günümde hiç sebepsiz kapımı çaldı. 2012 yılının Mart ayıydı; beni Berkeley’de ağırlayan bir arkadaşımın

evinde yalnızdım. Soğuk ve güneşli o güzel bahar günü tam olmak istediğim yerde ama tuhaf bir şekilde herkesten ve her şeyden uzakta “bir başıma”ydım. O gün saatlerce hiç durmadan ağladım. Ağlayabildim çünkü gök kubbe kadar büyük hissettiğim kederin ötesinde, onu da kapsayan daha engin bir mevcudiyeti hissettim. Bu, benim yasın şefkatli elleriyle tanışmaya başladığım gündü.

İlahi plan niye o günü seçti bilmiyorum ama yıllar sonra ilk kez, o güne kadar kendimden bile saklamayı başardığım, ifade edemediğim, ağırlayamadığım ve onurlandırmadığım tüm acılar, kayıplar, yasların aslında sadık birer yoldaş olarak hep benimle olduklarını fark ettim. O gün dökülen her bir gözyaşıyla beraber yıllardır kapalı duran gönlümün kapılarını usulca aralamaya başladım. Yasa ıraklığım işte böyle başladı.

Kalbin Dili, Şifa Kapısı Yas

Yas bir eşiktir; daha derin bir gizeme ve daha büyük bir bilgiğe bir davettir.

Yas Kuyusu

*Kayıp düşmeyenler
yas kuyusunun durgun yüzeyinin altına,
kara sularının dibine dalmayanlar
nefes alamayacağımız bir yere doğru,
asla bilemeyecekler hangi kaynaktan içtiğimizi
soğuk ve berrak, gizli suyu,
ve bulamayacaklar karanlıkta parıldaayan,
başka şeyler dileyenlerin attığı
ufak, yuvarlak madeni paraları.*

– David Whyte

Bilirsiniz; bazen bir şeye özlem duyar, ancak o şeyin tam olarak ne olduğunu anlayamazsınız. Görmek, hissetmek, anlamak ve bir ad koyabilmek için bakarsınız ama nafîle; mananın ve maddenin boşluğunda tarifi olmayan bir özlem var eder kendini sürekli.

Bu tanımsız boşlukta çoğumuzun bağıını yitirdiği fakat bizim için en kıymetli olan şeyler vardır: bir topluluk ve bir yere aidiyet hissi, yaşam ağındaki yerimizi ve hizmetimizi bilmek, kim olduğumuzun ve armağanlarımızın tam bir kabulle karşılanması ve kucaklanması, yaratılışın bir parçası olmanın verdiği tatmin; ruhumuz, hakikatimiz ve büyük gizem ile bağlantıda olmak, yeryüzü ve insan ötesi âlem ile derin bağımızı deneyimlemek, büyüklerimiz tarafından gözetilip onlardan öğrenmek, atalarımızı bilmek ve onurlandırmak, hayatta olduğumuz için şükretmek gibi.

“Çoğunlukla kendi kişiliğimize dair bir başarısızlık olarak yorumladığımız yas ve kayıp duygusu, aslında, yerinde güzel ve tuhaf bir ‘ötekilik’⁶² ile karşılaşmış olması gereken bir boşluk hissidir.”

– Paul Shepard

İnsanlığın dokusunu bir arada tutan bu örüntülerin geçici kaybının yanına hayatta kalma mücadelesi ve kişisel kayıplar da eklenince, o tanımlayamadığımız boşlukta yalnız kalmanın acısını yaşarız. Farkında olsak da olmasak da, bu acı, günışığı, soframızdaki ekmeğe, gönlümüzdeki özlem gibi mütemediyen bizimlidir.

İnsanların binlerce yıl boyunca bir yer ve iklimle yakın ilişki sonucu geliştirdikleri maddi manevi pratiklerin ve insan yaşamını onurlu, bütün ve anlamlı kılan bu hayati unsurların aktarılacağını garantileyen sosyokültürel yapıların yokluğuyla baş etmek zordur. Bu koşullarda ya türlü türlü bağımlılıkla hissizleşmeyi, dikkatimizi dağıtmayı ve unutmayı seçeriz ya da bunaltıcı bir kayıp duygusu ve yaşla şaşkına dönmüş bir hâlde buluruz kendimizi.

Hissizleşmektense, Yas Yolunu Seçiyorum

“Yas yıkıcıdır, edepli olmak ve hislerimizi kontrol etmeye üzere toplumla yaptığımız sessiz anlaşmayı baltalar. Hissiz ve küçülmüş yaşamayı reddedişimizi beyan eden bir protestodur. Yasın, kültürümüzün buyurduğu ve onayladığı davranışların dışında, yabancı bir tarafı vardır. Bu sebeple yas, ruhun canlılığı için gereklidir.”

---

62. Burada insan ötesi âleme referans veriliyor: ağaçlar, ırmaklar, hayvanlar, dağlar...

Korkularımızın aksine, yas, yaşam gücüyle doludur, enerjiyle doludur. Bir başka canla tutkulu birlikteliğin kabulüdür; bu can insan, hayvan, bitki ya da tüm ekosistem olabilir. Yas, cansızlık ya da duygusal tekdüzelik hâli değildir. Yas canlıdır, vahşidir, uysallaştırılmaz ve evcilleştirilemez. Pasif ve hareketsiz kalma taleplerine karşı gelir. Yas bizi ele geçirdiğinde ahenksiz, değişken ve kışkırtıcı şekillerde hareket ederiz. Hakikaten ruhun kendisinden doğan bir histir.”

– Francis Weller⁶³

Birçoğumuz gibi ben de duygularımın ve üzerimdeki etkilerinin farkında olmadan büyüdüm. “Hissetmek” ve duygularımı kapsamlı bir biçimde sahiplenip ifade etmek için teşvik edilmedim. Aksine, sesimi kısmayı, kendimi kapamayı, acımı ve öfkemi yutmayı öğrendim. Ne zaman içimde ağırlayamayacağım kadar rahatsız edici bir duygunun kabardığını hissetsem, kendimi hissizleştirmek için yemeyi seçtim. Utanç, korku ve üzüntüyle başa çıkabilmek için duygularımı sahiplenmeyi bırakıp başkalarına yansıtmayı öğrendim. Nasıl hissettiğimi ifade edemiyor olmak içimde derin bir yalnızlık duygusu yarattı. Yas pratiğinde gizli olan iyileştirici gücü ancak terk edilmişlik, bağlantısızlık, yalnızlık, bedenim ve ilişkilerimle ilgili kişisel acılarımınla yüzleşebildiğimde fark ettim. Keşke hayatımın daha erken dönemlerinde yasin kutsal yolunda yürümem için bir rehberim olsaydı; o zaman yıllar boyu bir üniforma gibi giydiğim hissizliği üzerimden söküp atabilirdim.

“Şuraya bir cümle koydum. Bırak, acımızı birileri duysun.

Hem zaten şiir niye var?

Dünyanın acısını başkaları da duysun!

Acı muhlanıp bir kalpte durmasın. Ortada dursun.

Olur ya biri eline alır okşar, biri alnından öper. Az unutursun.”

– Birhan Keskin⁶⁴

---

63. *The Wild Edge of Sorrow*, Francis Weller, North Atlantic Books, 2015.

64. Birhan Keskin’in “Kargo” şiirinden bir alıntı.

Yas, içinde acı, keder, öfke gibi pek çok duygu barındıran bir deneyim olduğu kadar hatırlanacak ve öğrenilecek bir beceri ve pratik aynı zamanda. İnsanlar bir topluluğa ait, doğaya ve onun döngülerine daha yakın yaşarken, yası kolektif olarak ağırlamak için tasarladıkları ve uyguladıkları bazı pratikler ve ritüeller vardı (bazılarının hâlâ da var). Kadim kültürler yas ritüellerini ruh hijyeni olarak görüyorlar ve yaşam devam ettikçe dolup taşan yas kabını düzenli olarak boşaltmak gerektiğine inanıyorlardı.

Ayrıca, yas alanında kişisel olmanın ötesinde gerçekten evrensel bir nitelik var. Yeterince derine iner ve kendi hikâyemizin biraz dışına meraklı gözlerle bakarsak, bireysel yaralarımızın ve travmalarımızın çok büyük bir kısmının kökeninde daha

geniş, sistematik bir yozlaşma ve insanlığın temel yarası olan ayrılık yanılısamasını bulabiliriz.

Durum buysa, yası hep birlikte sahiplenip yaşamak daha iyi olmaz mıydı?

“Yas her zaman müşterek olmuştur; her zaman paylaşılmış ve dolayısıyla geleneksel olarak kutsal bir süreç kabul edilmiştir. Modern zamanlarda yas sıklıkla mahrem bir mesele hâline gelir, altına gizlendiği utanç pelerini ile üzüntümüzü yeraltına iter, bize şifa sunabilecek gözlerden saklanır. Yasın hayatımızdaki yeriyle ilgili ihtiyaç duyduğumuz diyalogu geri getirmeliyiz. Her birimizin kayıplarımız konusunda bir çıraklık sürecinden geçmesi gerekiyor.”

– Francis Weller

Francis Weller’in deyişyle yaşadığımız zamanın en büyük iki günahı olan hissizliği ve unutkanlığı –uyuşma ve bellek kaybını– üzerimizden atabilmek için yitirdiklerimizle yüzleşmeli ve kutsal bir tavırla yasımızı tutmalıyız. Bunu ancak birlikte, birbirimizin yanında olarak gerçekleştirebiliriz: güven ve yakınlığın kutsal alanları olan çemberlerde, birbirimize tanık olduğumuz topluluklarda; yasin, yeryüzüne, atalarımıza, insanlığın kapanmayan yaralarına bir dua ve şifa olarak sunulduğu törenlerde. Bu konuda son derece adanmış olmak icap eder çünkü yas bir eşiktir; daha derin bir gizeme ve daha büyük bir bilgeliğe, kim olduğumuzu ve neyi sevdiğimizi hatırlamaya bir davettir. Yasımızı onurlandırmanın diğer tarafında hakiki bir varoluş neşesi, coşkulu bir yaşama aşkı, ışık saçan bir canlılık hissi ve şükran yatar. Yasin ifadesiyle yumuşayan ve açılan kalpler, kabul ve şefkat hâli içinde, anın içindeki temel varoluşsal şükranla bağ kurarlar. Kayıplarımız, bize verilmiş tüm armağanları ve yaşamlarımızda gerçekten neyin anlamlı ve kıymetli olduğunu hatırlamamız için mükemmel bir fırsattır. Yasin kapısından geçip, geçmişten geleceğe tekrar ve tekrar bizi var eden, besleyen, destekleyen her şeyi onurlandırmamız için açılan bu alana adım attığımızda şükran duymamız ve hayatı kutlamamız kaçınılmazdır. Ve bu gizli hediye yasa imanını olmayana görünmez; ancak yası hayatın kutsal sunağına yerleştirenlerin kalplerine bahşedilir.

“Niyetimiz oraya (diğer âlemin kıyısındaki yas alanına) gitmek ve geri gelmek. Canlı olarak. Bunu yapabilmek için başka insanların desteği gerekiyor. Bir KÖY gerekiyor.”

– Martín Prechtel

Geçmişten Kalan Acıların Hayaletleri Bize Musallat Olur

Yası tutulmayan ve paylaşılmayan acılar, kayıplar, hayal kırıklıkları, onları görmezden geldiğimizde kaybolup gitmezler; onları görüp onurlandırabileceğimiz ve armağanlarını kabul edebileceğimiz en doğru zaman gelene kadar psişemizde ve vücudumuzda bir yer bulup bize eşlik ederler. Hatta nesilden nesile aktarılırlar. Bunun çoğu zaman farkında olmayan bizler ise bu görünmez yükün altında ezilir, kendimizi bağımlılıklarımızla uyuşturarak ve giderek artan bir meşguliyet hâlinde, tam isimlendiremediğimiz bu duyguyla yüzleşmekten kaçınılırız.

Hâlbuki acılarımız ve kayıplarımız için yas tutmak insan olmanın doğası gereğidir; bir şeyleri sevdiğimiz ve değer verdiğimiz anlamına gelir. Yas, korktuğumuz gibi depresyona yol açmaz; aksine yasların tutulamaması kalplerin katılaşmasına ve depresif ruh hâllerine sebep olur. Yas, hayatın kurguladığı şekilde yaşandığında ve ifade bulduğunda güçlü bir yaşam enerjisi açığa çıkar ve kişi yaşama daha sıkı bağlanır. Yası ve ölümü reddetmekten vazgeçerek ve bunlara günlük hayatlarımız içerisinde ait oldukları ve hak ettikleri yeri yeniden açarak, yaşam için duyduğumuz derin tutkuyu, kim olduğumuzu, nereye ait olduğumuzu ve kutsal olanı yeniden hatırlayabiliriz.

“İnsanlar kaybettiklerinin yasını iki yüzyıl boyunca doğru düzgün tutamadığında, keder bir hayalet gibi gelip bu insanların torunlarını bulur. Bu ‘hayaletler’ kendilerini hastalık olarak, Mayaların ‘katılaşmış gözyaşları’ olarak adlandırdığı gibi tümör formunda; ya da davranış bozuklukları ve depresyon formlarında gösterebilir. Bu birikmiş, ifade bulamamış enerji, atalarımızın çok uzun süre taşıdıkları yasin dışavurumudur. Bu enerjiyi özgürleştirmek için çalışırsak kaybın, savaşın ve acının yarattığı travmayı iyileştirebiliriz.”

– Martín Prechtel

Giderek artan kutuplaşma ve toplumsal şiddet de, kolektifte ismi konmamış ve hazmedilmemiş yasların, şüursuz bir utanç ve öfke olarak yansımadır. Kişisel, ailevi ve kolektif tarihimizde ilgi gösterilmemiş, inkâr edilmiş, umursanmamış, yarım bırakılmış, reddedilmiş, unutulmuş, sessizleştirilmiş, terk edilmiş her şey – her yara, her travma, her trajedi– bir gün yüzeye çıkar ve bilinmek ister, bilince dâhil edilmek ister. İnsanlık olarak kabuk değiştirdiğimiz ve yeni bir kültüre geçiş yaptığımız bu zamanda, ataların –unuttuklarımızın– çağrılarını her geçen gün daha yüksek sesle duyuyorum. Müşterek kalbimiz kırılıp açılıyor. Yas ateşinin başına çömelip hep beraber HİSSEDERSEK, hatırlanmak isteyenleri hatırlarsak, kabul edilmek isteyenleri kabul edersek, görünür olmak isteyenleri görür, sesini duyurmak isteyenleri duyarsak şefkatin ve şükranın şifası yıkayacak bizi.

Yeryüzü ve atalarımız bunu bizden talep ediyor.

Gözyaşları: Kutsal Su

Gözyaşları kutsaldır.

Bedenin kutsal suyu, hissettiğimizin, canlı olduğumuzun işareti; kalbimizin atığının, katılaşmadığının, sevdiğimizin, kıymet verdiğimizimizin ispatı; yaşadığımızın, masumiyetimizin, samimiyetimizin, hakikatimizin ifadesi.

Gözyaşlarının, bir hakikatle kavuşma anının canlılığı ve teslimiyeti olduğuna inanırım; bu sebeple ağlamak “evcilleştirilmemiş” bir ruhla bağlantının ifadesi olarak sağlıklı ve kutsaldır.

Bir labirent yolculuğunun orta yerinde, 37. yaş günümü saatlerce ağlayarak geçirince gözyaşlarının arındırıcı ve hafifletici şifasını deneyimlemiştim; benim için milat sayılabilecek o günden önce ağlamaktan ne kadar kaçındıysam, o günden sonra ağlamayı o kadar benimsedim ve gözyaşlarını şükranla karşıladım.

Gözyaşları, kalpten bağlantıyı mümkün kılan kırılğanlığımızı yaşamamanın ve ifade etmenin en güzel şekillerinden biridir. Güç ve kontrol odaklı hâkim kültürde dişilikle özdeşleştirilen duygusallığın zayıflık olarak tanımlanması, gücün duygulardan bağımsız olmak anlamına gelmesi, bir duygu ifadesi olan gözyaşlarını mahremiyet alanında yaşamayı ya da içeriye akıtmayı (bastırmayı) gerekli kılmıştır. Giderek her şeyin plan ve kontrol odaklı olduğu bir toplumsal kurguda –ekonomi,

politika, okul, ordu, yerel yönetimler vs- hız ve ölçek gereği, insani hâllerden kaynaklanabilecek karmaşaya yer olamaz. O yüzden günlük yaşam akışı içerisinde maskelerimizi takar, duygularımızı bastırmaya çalışırız; biz bastırmaya çalıştıkça ifade bulamayan ve sıkışan enerjiler ise yaşamlarımızda daha çok karmaşaya ve soruna yol açacak şekilde saçılır ortalığa.

Görmeye alışageldiğimiz, takım kıyafetler giyinmiş, asik suratlı politikacıları ve iş insanlarını düşünün: Duygularını ifade edebilseler, kırılğanlığın bir ifadesi olan gözyaşlarına izin verebilseler, daha gerçek ve insani bir yerden yapmazlar mı işlerini?

Gözyaşları ruhtan yoksun kurak bir dünyaya can suyudur. Yaşamı kutsamaktır, sevileni onurlandırmaktır, şükranı hatırlamaktır. Bu sebeple, lütfen, pek çok acıya ve mucizeye şahit olduğumuz bu dünyada ağlamayı günlük bir pratik hâline getirelim: Güneşin doğuşu, kuşların şarkısı, tomurcuğun çiçeğe duruşu, sevdiğimizimizin kaybı, hayallerin ölümü, köksüzlük ve kültürel fakirlik, savaşlar, çocukların hiç yere ölümü, haksızlıklar, zorbalık karşısında dökülmesine izin verelim gözyaşlarımızın. Dökülsünler ki kalplerimiz katılaşmasın, kapanmasın. Ben artık günde en az bir kez gözyaşlarımla yaşama can suyu vermezsem o günün hakkını vermediğimi hissediyorum.

Yas ve Şükran

Yas ve şükran eş zamanlı var olabilir. Hatta birbirlerinden hiç ayrılmayan iki eski dostturlar.

Şahitlik ettiğim kadınlarda sıkça duyduğum bir ifadedir “Hayatım güzel, her şey yolunda ama işte bir yas var içimde çok canlı...” ve arka planda kendini hissettiren belli belirsiz bir suçluluk duygusu. Sanki şükredecek bu kadar çok şey varken kederlenmek, gözyaşı dökmek çok ayıp bir şeymiş gibi. Biri ağlarken “Hadi hadi sil gözyaşlarını da hâline şükret” demek âdettendir. Hâlbuki hem hâlime şükredebilir hem de acımı hissedebilirim. Bunlar, birbiriyle çelişen hâller değil.

Yas, depresyon, rahatsızlık ya da mutsuzluk değildir; dolayısıyla kaçınılması ya da şifalandırılması gereken bir hâl değildir. İçinde hakikate ve sevgiye dair canlılığı barındıran bir deneyimdir. Sıklıkla kendimize ve birbirimize, kederi hisset-

mek ve ifade etmek için izin vermediğimizi, yas alanına adım atmaktan çekindiğimizi gözlemlerim. Hissedilmesine izin verilmeyen ve ifade bulamamış her hâl gibi, bu da içten içe bizi yemeye, yaratıcı enerjiyi ve neşeyi bloke etmeye devam eder.

Bireysel çalışmalarında fark ettiğim, şahitlik ettiğim kadınların yaslarını doya doya yaşamak için birinin onlara izin vermesine ve yargısızca alan tutmasına ihtiyaç duydukları. Bir şeyi illa çözmek ya da değiştirmek gerekmiyor; bazen birinin şahitliğinde, “olanla” sadece durmak ve hissetmek tek ihtiyacımız olan. Peki, bunu kendimiz ve birbirimiz için yapamaz mıyız? Hem yasımızı hem şükranımızı eş zamanlı kucaklayamaz mıyız? Belki yasın sevgiyle eş değer olduğunu hatırlayabilirsek bu daha kolay olur.

Yasın Beş Kapısı

Yas dediğimiz zaman aklımıza ilk, kişisel kayıplar ve ölüm geliyor. Hâlbuki yasin beş kapısı olduğundan bahseder Francis Weller *The Wild Edge of Sorrow* kitabında.

Yasın kapılarını tanımadan önce gelin Clarissa Pinkola Estés’in “Aç Kapıyı” isimli şiirine kulak verelim:

Abre La Puerta⁶⁵, Aç Kapıyı⁶⁶
Onun ismi Hope ve 12 yaşında,
ömür boyu hapse mahkûm.
O, 1,52 boyundaki tanrı.
Abre la Puerta, aç kapıyı
Ve al onu içeri, yemek ver ona.
Kocamış Florence, üniversitenin
kapalı otoparkında yaşar, yerlere yayılmış
çantaları ve bavullarıyla
ve 84 yaşındaki bedenini kütüphanenin lavabosunda yıkar,

---

65. Abre la puerta, İspanyolca “kapıyı aç” anlamına gelir.

66. Clarissa Pinkola Estés’in “Abre La Puerta, Open The Door” isimli şiiri, çeviri: Yeşim Tunali Flynn & Filiz Telek.

ölmüş kocasının pijamasından arta kalan bir bez parçasıyla.
Abre la Puerta, o, tanrı.
Florence Tanrı, Florencia isminde bir Tanrı var.
Hatırlar mısın o koca nineyi, büyük büyükannen olan?
Nasıl da sana koşardı o incecik bacaklarla yalpalayarak?
O zamanlar bir bebektin sadece ve o,
kocaman gülümserdi o süt çocuğu hâline
ve hiç yoktan var olup doğduğun zaman sen
Tanrı'ydı o, koca nine şekline bürünmüş, seni gördüğü için sevinçten ağlayan,
"Canım yavrucum" derdi sana,
"Oyyy bakın hele şu yavrucağa."
"Bak" der Tanrı, "o konuşur". Tanrı bebek dili konuşur.
Senin için karnında bir kapı açtı.
Büyükannen Tanrı. Tanrı bir büyükanne.
Hani hatırlar mısın içinde büyüdüğün o kırmızı odayı? İşte o Tanrı'ydı.
Ya seni karşılayan sıcak elleri hatırlar mısın? O Tanrı'ydı.
Ve babanın ellerini hatırlar mısın yüzünü kavrayan,
Sanki o kırılacak bir çeşit mücevhermiş gibi?
İşte o anda, Tanrı'ydı o.
Horlayan eşin, var ya...Tanrı horlar, bilirsin.
Eşin Tanrı'dır, çoraplarını hiçbir zaman bulamayan.
Ve sevgilin, senin hiçbir zaman veremeyeceklerin için yanıp tutuşan,
Tanrı'dır o da.
Eşin Tanrı'dır.
Tanrı bir ev kadınıdır, yüzünde çamur maskesi ve saçında bigudileri,
Sabahlığıyla kapıdan el sallayan.
Tanrı sabahlık giyer.
Ve ah, genç ve öylesine içten seven dünya,
ve ihanete uğramış, derisi paçavra gibi sarkan
ve kollarında kas, gözlerinde parıltı kalmamış;
Gönül yaranın kapısını aç ve ihanetinin kapısından at içeri adımını.
Gir içeri kalbinde bırakılmış o oyuktan.

*Gir içeri çünkü o bir kapı.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Hatırlar mısın bacaklarının bir halka olduğunu, sevgiliyi sarmalayan?
Bacakların bir kapı, gir o kapıdan içeri,
Aç kapıyı, çek sürgüyü.
Aç kapıyı, kapıların en kutsalını,
O karnından geçip omurgandan yükselen yol.
Hatırla, ateş bir kapıdır.
Ve şarkı bir kapıdır. Yara izi bir kapı.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Alevler içindeki orman bir kapı
Ve mahvolmuş okyanus bir kapı.
Bize ihtiyacı olan
ya da bizi Tanrı'ya çağıran her şey bir kapı.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Bizi inciten her şey,
Bize ihtiyacı olan her şey açar o kapıyı.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Yıllar boyunca yıkılmayacakmış gibi duran,
senin dünyanın büyükbabası ölür
ve kalbi paramparça olur
ve seninki de binlerce parçaya bölünür.
Bunların hepsi kapılardır. Aç o kapıları.
Abre la Puerta. Geç bu kapılardan içeri.
Dünya tek memeli kadınların kabilesi.
Göğüslerindeki yara izlerinin kapısından gir içeri.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Dünyanın kıyısından düşersin
bilinmezliğe. Zamanda hızla ilerlersin.
Ve en şifalı ilaçları sürersin yaraların en kötüsüne.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
İçinde neredeyse boğulduğun göl, aslında bir kapı.*

*Yüzüne inen tokat sana yeri öptüren, aslında bir kapı.
Seni kestirmeden cehenneme gönderen ihanet, aslında bir kapı.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Bilindik hikâye, tüm güçlü ruhlar cehenneme giderler ilk,
dünyayı şifalandırmadan önce, budur geliş sebepleri hayata.
Şanslıysak eğer, döneriz yardıma
hâlâ aşağıda sıkışıp kalmışlara.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Cehennem, bir kapıdır acının yarattığı.
Bir çiçeği açan, yeryüzünü açan yağmur
insanların buseleri dünyanın kalbini açan.
Bunlar hep kapılardır.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Jilette çizilmiş yara izi, o bir kapı.
Bu yara izleri ki onlar kapılardır açılmış, açılmış.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Ormanlarda elektrikli testerelerle açılan yara izleri, onlar kapılardır.
Her şafakla gelen yeni yaşamın şiiri,
Gökte yükselen güneş, o bir kapıdır, mezar bir kapı.
Cehenneme açılan kapı da bir kapı.
Abre la Puerta, aç kapıyı.
Nenen, deden,
Anan, baban öldüler hep, bir boşluk bırakarak yaşamında.
O boşluktan içeri adım at. O bir açılıştır.
O boşluk, bir eşik. O boşluk, bir kapı.
Abre la puerta, aç kapıyı.
Abre la puerta, aç kapıyı.
Abre la puerta, aç kapıyı.*

İşte o eşikler geçilmeyi, o kapılar açılmayı bekler sabırla. Kapıların arkasında bizi avlamak üzere beklediğini sandığımız canavarlar, geçmişin hayaletleri, trajediler, kayıplar, kederler yaşamımızın mana bütünlüğünün sınırlarını avuçlarında bi-

ze sunmak için sabırsızlanır. O eşikleri geçmeden, o kapıları açmadan labirentin merkezindeki bilgeliğe erişmemiz mümkün olmaz. Gelin, bu eşiklere korkumuza rağmen yaklaşmanın, bu kapıları zarafetle ve şefkatle açıp geçmenin yollarını bulalım.

Doğum: İlk Yas Şarkımız

Martin Prechtel, ilk yasımızın doğumumuz olduğunu söylüyor. Anne rahminde, yaşamın kutsal suyu içerisinde doğuma kadar geçen 9 ay bebek için bir ömür gibidir. Yeryüzünde insan bedenine doğum, rahimde geçen ömrün bir nevi sonu ve yeni bir yaşamın başlangıcıdır. Annemizin kalp atışlarının ritim tuttuğu sıcak ve güvenli yuvadan ayrılmamız yaşadığımız ilk kayıptır. Doğası gereği zorlu ve acılı bu deneyimin bir travmaya dönüşüp dönüşmemesi ise tamamen doğumun hangi koşullarda gerçekleştiğiyle ve dünyaya nasıl karşılandığımızla ilgilidir.

Yasın Birinci Kapısı: Kişisel Kayıplar

Sevdiğimiz her şeyi bir gün kaybedeceğiz.

Yaşamın mutlak hakikati olan geçicilik, değişim ve belirsizlikle olabilmek, ergin insanın marifetidir. Ölümün dokunacağını bilerek sevmek ise kutsal bir iştir; sevip değer verdiğimiz bir gün olmayacağı gerçeğiyle derinden tefekkür etmek bizi uyanık ve şefkatli kılar. Geçiciliğe rağmen sevebilmek için yas tutmayı bilmek şarttır; aksi takdirde yası tutulmayan her kayıpla bizim bir parçamız da kaybolur gider.

Yakınlarımızın acıları ve ölümleri, hastalıklar, hayal kırıklıkları, ayrılıklar, yaşlanmak ve maddi manevi tüm kişisel kayıplar bizi bu kapının eşiğine getirir. Gerçek manasıyla erginlendiğimiz zaman yas ateşinin bu kapının önünde sürekli yandığını fark ederiz.

Yasın İkinci Kapısı: İçimizde Sevgiyi Tanınamamış Yerler

İkinci kapıda “içimizde sevgiyi hiç tanınamamış yerler” var. Özellikle çocukken, kabul görmek ve onay almak için şoursuzca kendimizden feda ettiğimiz, utançla reddettiğimiz, karanlığa gömdüğümüz, sürgüne gönderdiğimiz kayıp ruh parçala-

rımız. Çoğu zaman onların farkında olmadığımız için yaslarını tutamayız. Farkında olduklarımızın da etrafı öyle bir utanç duvarıyla çevrelenmiştir ki, yası tutulacak kadar değerli olduklarına inanmayız. Bütün bir insan olmak için onları geri çağırarak, yeniden yuvaya dönmelerine kucak açmak ve bu parçalarımıza dair duyduğumuz utancı dönüştürmek gerekir.

Şifa Zamanı

*Nihayet, evet'e olan yolculuğumda,
hayatıma hayır dediğim
tüm yerlerle karşılaşıyorum.
Tüm sarılmamış yaralar,
kırmızı ve mor yara izleri
tenime ve kemiklerime kazınmış
acı hiyeroglifleri
beni yeniden ve yeniden
yanlış sokaklara gönderen.
Oralarda ben eski yaraları,
eski hataları buluyorum
ve onları bir bir kaldırıp
kalbimin yakınına
diyorum ki:
Kutsalsınız,
kutsalsınız.*

– Pasha Joyce Gertler

Yasın Üçüncü Kapısı: Dünyanın Acıları

Ya kolektif acılar? Yasın üçüncü kapısında “dünyanın acıları” var. Şu anda içinden geçtiğimiz 6. kitlesel yok oluş, ekolojik ve kültürel geri dönüşü olmayan kayıplar, ekonomik ve sosyal adaletsizlikler, savaşlar, afetler, iklim değişikliği, antroposen⁶⁷... Doğal yaşlı bir ormanın kaybı ile artık konuşulmadığı için yok olan

---

67. Antroposen ya da insan çağı. İnsan faaliyetlerinin yeryüzüne ve iklime yaptığı etkilerden dolayı içinde bulunduğumuz jeolojik çağa verilen isim.

diller bu kapıdan bize seslenir. Bunlar çok uzağımızdaymış gibi görünse de (ki değiller), yaşam ağında görünmez iplerle birbirimize bağılyken tüm bu canlılığın kaybının kalbimizi kırması kaçınılmaz.

“Ya kıyım yaşanan yerlerden geçtiğimizde hissettiklerimiz toprağın kendinden yükseliyorsa? Ya bu hissettiklerimiz, ormanın yasının –kızılağaçların, tarla farelerinin, ekşiyoncuların, eğrelti otlarının, baykuşların ve geyiklerin, yani bu yağma sonucu yuvalarını ve yaşamlarını kaybeden tüm canlıların kederi– bedenlerimizde ve psişemizde kayıt altına alınması ise? Ya biz dünyadan ayrı değilsek? Bu kayıpları ikrar etmemiz bizim ruhani sorumluluğumuzdur. Ya bu bizim kanalımızdan ağlayan dünyanın ruhu (anima mundi) ise? Çok temel bir şeyin eksik olduğunu iliklerimize kadar hissediyoruz. Daha geniş yuvarızın, yani özümüzün daha genişlemiş deneyiminin aşındırıldığını biliyoruz. Durmamız ve bu kayıpları bilmemiz çok önemli. Bu kadar kayba uğramış yerlerde keder, öfke ve özrümüzü ifade etmemiz icap eder.”

– Francis Weller⁶⁸

Bu kapıda yine insanın temel yarası ve acısı, yani yeryüzünün canlı olduğunu ve kendisinin de yeryüzünün ve yaşam ağının bir parçası olduğunu unutmaması akla geliyor. Unuttuğumuz bir şeyin yası olur mu? Olur, hem de nasıl!

Bu kitapta sık sık vurguladığım üzere, biz dünyaya aidiz.

Gerçek aidiyetimizin ailemiz, kültürümüz, doğduğumuz topraklar, etnik grubumuz ve diğer tüm kimliklerimizin ötesinde yeryüzüne olduğunu hatırlamak bu zamanların talep ettiği erginlenme işinin temelini oluşturuyor. Yasın üçüncü kapısındaki “dünyanın acıları” bize bunu hatırlatmak için sesleniyor.

Yasın Dördüncü Kapısı: Umup da Bulamadıklarımız

Dördüncü kapıda “hücre ve kolektif hafızamızda var olan, dolayısıyla bir insan formunda doğarken bulmayı bekleyip bulamadıklarımız” var. Bir köye, bir kabileye, bir topluluğa doğmak ve “tüm armağanlarınla hoş geldin” diye karşılanmak gibi. Giderek yalnızlaşan, derin kültürden yoksun bir insanlar kalabalığına doğmak

---

68. *The Wild Edge of Sorrow*, Francis Weller, North Atlantic Books, 2015.

ve hiçbir zaman “o muhteşem varlığına” görülememek, duyulamamak ne acı. Hiç kimse artık bize “Senin ruhunda taşıdığın armağanın ne? Köyümüzün kalbine sunmak üzere ne getirdin?” diye sormuyor; ruhun ipini takip edip kaderimizi yaşayabilmemiz için rehberlik etmiyor. Hâlbuki yaşamın gizemli coğrafyasında yerimizi bulmak ancak ruhun armağanlarını keşfedip sunmakla mümkün olabilir. Bu durum, anlam ve aidiyetten yoksun, sadece maddi ihtiyaçları karşılamak üzere kurgulanan tekdüze yaşamlara yol açıyor. Ne zaman ve nasıl bize bir armağan olarak bahşedilmiş bu hayatı “kazanmak” zorunda bırakıldık? “Hayatımızı kazanmak” zorunda olmak ve bunun normalleşmesi bile başlı başına bir yas teması. Yasın dördüncü kapısı bizi, yaşamda neyi niçin yaptığımıza dair bir farkındalığa ve ruhumuzun biricik armağanlarını sunmaya davet ediyor.

Bu kitap, bu yas kapısında duyulan özlem ve kederle dokunmuş bir niyaz, bu zamanlara dair bir ağıt olduğu kadar bir güzelleme aslında.

Yasın Beşinci Kapısı: Atalarımızın Yasları

Ve nihayet son kapıda zamanında tutulamadığı için sonraki nesillere aktarılmış “atalarımızın yasları” var. Atalarımızdan devredilmiş yasları çocuklarımıza ve torunlarımıza miras bırakmak istemiyorsak, geçmişte sıkışmış kalmış acı ve kederleri görmek, bilmek, ağırlamak ve işleyip dönüştürmek bizim de sorumluluğumuz. Kan bağıımız olan ataların yaslarının yanı sıra, müşterek geçmişimiz olan topraklardaki travma ve yasların farkındalığı ise üstü kapatılmaya çalışılan yaraların sağaltımı için şart. Anadolu'nun hangi köşesine dokunsak bin ah işitmemiz kaçınılmaz; yaşanılıp ismi konmamış, ismi konya da görmezlikten gelinmiş ve sorumluluğu alınmamış o kadar çok acı ve keder var ki. Kolektif bilinçte ve vicdanda hemhâl olunmamış tüm geçmiş yaşantılar bugün hücrelerimizde mevcut olma ve biz onları tanıyıp, kabullenip sorumluluk alana dek kolektif bilinç dışından hortlamaya devam ediyor.

Geçmişimize, kim olduğumuza, nereden geldiğimize ve aidiyetimize köprü olan atalarımızla –dillerini, hikâyelerini, türkülerini, âdetlerini, şiirlerini, danslarını, ritüellerini bilmediğimiz için– bağımızı kaybetmiş olmanın yası da bu kapıda. Pek çok kadim kültürde, atalık mertebesine ulaşan ruhların diğer âlemden, hâlen

yaşayanlara destek olduğuna inanılır. Ölümü ağırlamak, ölüleri uğurlamak ve hatırlamakla ilgili ritüeller ve pratikler azaldıkça, “ata” kavramı günlük yaşam bilincimizden ve kurgumuzdan çıkarıldı. Bununla birlikte bizden önce gelenlerin derin kültürü ve zamanı oluşturan yaşantı ve bilgeliklerini, zanaat ve armağanlarını tanıma, bilme ve alma kapasitemiz azaldı. Bugün bizi var eden, bizi biz yapan güçleri bilmemenin dünyada nelere mal olduğuna görebiliyoruz. Yasın beşinci kapısının önünde adanmışlıkla durmamız ve buradaki kayıpları yakından tanımamız erginlenmenin önkoşullarından biri.

* * *

Bu kapılara tek başımıza yaklaşmakta doğal olarak zorlanıyoruz, zira tutulmadığı için yük hâline dönüşmüş tüm bu yaşları yalnız taşımamız beklenemez. Bu sebeple yaşamın kederli gözlerinin içine bakmaktan kaçınıyoruz. Biz kaçındıkça ağırlaşan bu yük zaman içinde çığ gibi büyümeye devam ediyor. Hâlbuki içimizdeki sevgiyi, şefkati ve adanmışlık ateşini besleyen canlılık ve şifa yas alanında gizli, kapıların açılmasını bekliyor.

Bir Erginlenme ve Topluluk Süreci Olarak Yas

Büyüğüm Debra Roberts, yaşadığımız üzüntü ve zorlukları kalbin kırılarak açılması olarak yorumlar. Öyledir; hayat yolculuğumuzda deneyimlediğimiz acı ve kayıpları, kalbimizin şefkatiyle ve tevazuyla ağırlayabildiğimizde, bizi yoğurup şekillendirmelerine izin verdiğimizde ve bu ateşte pişmeye razı olduğumuzda, kalbimizin ve insan olarak kabımızın yaşamı ağırlama ve alma kapasitesi de artar. “*Kırılarak açılan bir kalp, tüm evreni içine alabilir*” der Joanna Macy⁶⁹.

Bilge Ana Konuşur

Bazılarınızın içinde oyuklar açacağım.

Bir mağara yapacağım sizden.

Öyle derin kazacağım ki içinizi, karanlığınızda yıldızlar parlayacak.

Bir kapı olacaksınız.

---

69. Derin Ekoloji hareketinin öncülerinden, yazar, aktivist.

*Kayanın içinde yağmuru toplayan oyuk olacaksınız.
Sizi bıçaklarla oyacağım.
Bunu, sizi temizlemek için yapmayacağım.
Bunu, sizi saflaştırmak için yapmayacağım.
Zaten temizsiniz.
Zaten safsınız.
Bunu yapacağım çünkü dünyanın sizin boşluğunuza ihtiyacı var.
Olacağınız alan için yapacağım bunu.
Bunu yapacağım çünkü siz geniş olmalısınız.
Bir geçit gibi.
İnsanlar sizin aracılığınızla yolunu bulacak.
Bir kap gibi.
İnsanlar sizden yiyip içecekler
ve açıkları onları zayıf düşürüp öldürmeyecek.
Kutsal yağmuru tutmak için bir kâse gibi.
Kızım, ağlama.
Korkma.
İhtiyacı duyduğun hiçbir şey kaybolmayacak.
Seni şekillendiriyorum.
Seni hazırlıyorum.
Boşluğuna ışık dolacak
Kemiklerin parıldayacak.
İçindeki yuvarlak açık alan ışıldayacak.
Sana pırıldılı diye sesleneceğim.
Sana geniş olan kızım diye sesleneceğim.
Sana dönüşmüş olan diye sesleneceğim.*

– Christine Lore Weber

Yas, onunla nasıl ilişkilendiğimize bağlı olarak, insanı derinden dönüştüren, yakıp kavuran, hayatın kalp atışına yaklaştıran ve içimizde şefkati uyandıran bir erginlenme deneyimi olabilir. Yaşanan acıyı bastırmadan, reddetmeden, görmezden gelmeden içinden geçmek bize hem insan olduğumuzu hatırlatır hem de in-

sana, can'a, yaşama şahit olmaya, gönülleri hoş tutmaya davet eder. Kalbin yumuşak ve açık kalabilmesi için bir gerekliliktir yasımızla hemhâl olmak. Yetişkin olmak, yasin sorumluluğunu almayı icap eder; zira acıların ve kayıpların özümlemesi ve onurlandırılması, yaşamın sürekliliği için gıdadır. Gözyaşlarıyla yıkanan ve kederle titreyen bir kalp, kırılğanlığıyla yaşamın güzelliğini ve sihrini algılamaya daha yakındır; aynı zamanda etrafındaki acılara, kayıplara duyarsız kalamaz. Yas alanına bir kez girince, insanın gözleri farklı görmeye, kulakları farklı duymaya, sesi farklı çıkmaya, kalbi farklı atmaya başlar. Naomi Shihab Nye, "Kindness" (Şefkat) isimli şiirinde bunu çok güzel tarif ediyor:

*Şefkatin ne olduğunu bilmeden önce
Bir şeyleri kaybetmelisin,
Sulandırılmış bir çorbadaki tuz gibi
Geleceğin bir anda eriyip gittiğini hissetmelisin.
Ellerinde tuttuğun,
Hesapladığın ve dikkatle koruduğun
Her şey bir anda gitmeli ki sen
Şefkatli yerler arasındaki coğrafyanın
Nasıl da ıssız olabileceğini bilesin.
Bu otobüsün hiç durmayacağını düşünerek,
Nasıl da yol alırsın
Tavuk ve mısır yiyen yolcular
Sonsuza kadar camdan dışarı bakacakmış gibi.
Şefkatin narin ağırlığını öğrenmeden önce
Beyaz panço giymiş bir yerlinin
Yolun kıyısında ölmeye yattığı yere yolculuk etmelisin.
Görmelisin onun yerinde senin de olabileceğini,
Onun da bütün gece planlar yaparak seyahat ettiğini
Ve onu hayatta tutan basit nefesi.
İçindeki en derin şey olarak bilmeden şefkati,
Kederin de diğer en derin şey olduğunu bilmelisin.
Kederle uyanmalısın.*

*Keder konuşmalısın ta ki sesin
Tüm kederlerin ipinin ucunu yakalayana
Ve sen dokumanın boyutunu idrak edene kadar.
İşte o zaman tek anlamlı gelen şefkat olacak,
Ayakkabılarının bağcıklarını yalnız şefkat bağlayacak,
Ve ekmeğin için seni güne gönderecek,
Yalnızca şefkat başını kaldırıp
Dünya kalabalığından "Arayıp durduğun benim"
Diyecek sana
Ve sonra seninle her yere gelecek
Bir gölge ya da bir dost gibi.*

Kadim topluluklar, yası farkındalık ve kutsiyetle yaşamının, bireyin bütünlüğü ve sağlığı için olduğu kadar topluluğun refahı ve sürdürülebilirliği için de gerekli olduğunu çok iyi biliyorlardı. Yaşam algıları "her şeyin ve herkesin birbiriyle bağlantıda" olduğu prensibi üzerinden oluşan bu topluluklar, bireysel ya da kolektif kayıplarda kenetlenerek yas ritüelleri aracılığıyla birbirlerine destek olmuşlardır. Ritüeller, binlerce yıldır insanların şifa ve dönüşüm için, değişimi ve yaşamın döngülerini karşılamak, ağırlamak ve onurlandırmak için başvurdukları pratiklerdir. Bir halkın, köklerinin olduğu coğrafya ve iklimiyle, hikâyeleri, şarkıları ve danslarıyla şekillenen ritüeller, düzenli aralıklarla yapılır ki "ruh hijyeni" sağlansın. Yasın kolektif ritüellerle ağırlanması, keder ve yasin en dibine vurduğumuzda bile şükran duyulabilecek güzellikleri görmemize, sevdiğimizimizin desteğini hissetmemize vesile olur.

"Yas, olgun erkek ve kadınların işidir. Bu duyguyu ağırlamaya açık olmamız ve bunu hayat mücadelesi veren dünyaya geri sunmamız bizim sorumluluğumuzdur. Yasin armağanı, yaşamı ve dünyayla kurduğumuz yakınlığı onaylamasıdır. Giderek daha çok (şuursuzca) ölüme adanmış bir kültürde açık ve kırılğan kalmak risklidir ama yasin gücüyle şahit olmaya istekliliğimiz olmadan topluluklarımızın kan kaybetmesini, ekosistemlerin anlamsız yıkımını ya da monoton bir varoluşun zorbalığını engellememiz mümkün olmayacaktır. Yas, kalbi harekete geçirir.

Gerçekten de, yaşayan bir ruhun şarkısıdır yas... Dünya için yas tutma işi, dünyaya ateşli ve ebedi bir adanmışlığa dönüşür. Temel olan, yası ağırlamaya razı olmak ve ona yaşamlarımızda bir yer açmaktır. Bunu yaptığımızda genişleriz ve tüm yaradılışla yakın bağlantımızı hissedebiliriz.”

– Francis Weller⁷⁰

Yasa Çıraklık Etmek

Eskisi gibi köy veya kabilelerde yaşamadığımız ve bir “köy gibi”⁷¹ düşünemediğimiz için, yasin adabını ve kadim bilgeliğini bugün yeniden hatırlamamız ve birbirimize hatırlatmamız icap ediyor.

Yas, hayatımızda her zaman mevcut olacak.

Yasa çıraklık bağlamında öncelikle idrak etmemiz gereken nokta, yasin, çözülecek bir problem ya da şifalandırmaya çalıştığımız bir rahatsızlık olmadığı. Yasını tuttuğumuz, şifalanmak isteyen bir durum, hatta travmatik bir deneyim olabilir ama bunları yasa özdeşleştirmemekte fayda var. Yasa çıraklık yaklaşımında yas, mücadele etmemiz, başa çıkmamız ve tedavi etmemiz gereken bir şey değil. Bu bağlamda davet yasin etrafından dolaşmak, meditasyonla üstesinden gelmek, kontrol ya da tamir etmek değil.

Yas, bize hayatımız boyunca eşlik edecek sadık bir yoldaş ve kıymetli armağanları olan bilge bir usta gibidir. Bu sebeple “*Yasa çıraklık etmeyi öğrenmeliyiz*” diyor Francis Weller. Onunla yakınlaşmalıyız, nasıl bir rengi, kokusu, sesi, dokunuşu, tadı, hissi var araştırmalıyız. “*Yasin himayesinde ben kimim, kim oluyorum?*” diye sormalıyız kendimize.

Yas, ruha açılan bir pencere gibidir; ruhla en hızlı ve en direkt bağlantıya geçiren kanallardan biridir yasin canlılığıyla çalışmak. İnce ince, ilmek ilmek işler biz çıraklarını; yoğurur, pişirir bizi hayatın mutfağında, bu zor ama kutsal misa-

---

70. *The Wild Edge of Sorrow*, Francis Weller, North Atlantic Books, 2015.

71. “*Bir köy gibi düşünmek*”, ait olduğumuz ve bizi var eden ilişkiler bütünüünün (insan ötesi âlem dâhil) ve o bütündeki yerimizin farkında olmak.

fir. Hürmetle yaklaştığımız zaman, yas bize ne mesafede durmamız gerektiğini de öğretir. Yasa çıraklık etmek, sürekli yasın koynunda yaşamamızı talep etmez ama kalbimizdeki kutsal sunakta yasa bir yer açmayı icap eder.

Her ilişkide olduğu gibi, yasla hemhâl olmak için de zaman ve alan açmak gerekir; ne yazık ki modern yaşamın meşguliyetleri ve koşuşturmacası içerisinde bunu başarmak zor. Ayrıca yas, kadim kültürlerde kolektif olarak ağırlanmış, yas tutan kişi ait olduğu topluluk tarafından desteklenmiştir. Şimdilerde ne yasımızı tutmak için kendimize alan ve zaman tanıyabiliyoruz, ne de bunu kolektif olarak, dayanışarak yapabiliyoruz. Bu kültürel yoksunluk içerisinde yasa çıraklık etmek gerçek bir adanmışlık ve cesaret talep ediyor bizden.

Kayıplarımız ve acılarımız için kendimize şefkatli bir şahitlik alanı açabilseydik ve bu süreçte bizi “*Bir an önce iyi ol da her şey normale dönsün*” diye çekiştirmeden destekleyen, mevcudiyetle alan tutan bir topluluğumuz olsaydı yaşamlarımız nasıl farklı olurdu? Yas alanındaki birinden bir an önce “iyi olmasının” talep edilmesi şiddetin en gözden kaçan formlarından biri. İnsan olarak yaşadığımız kayıpların bir anlamı, bir etkisi vardır; hiçbir şey olmamış gibi hayatımıza devam etmek güçlü olmak anlamına gelmez. Bazen güç, hayat ayağımızın altından yeri çekip aldığında ya da bizi yere çarptığında ayakta durmaya çalışmak değil, o düşünün hakkını vermek ve kederin bizi dönüştürmesine rıza göstermek olabilir. Bırakın ayakta durmayı, çoğumuz koşmaya devam etmek istiyoruz kader bize tosladığında. Hayatımızda ona alan açmaya ve çırağı olmaya razı geldiğimizde yas, ihtiyacımız olan değişim, dönüşüm ve yaratımların ateşleyicisi olabilir.

Ne büyük çelişkidir ki, en sert ve en derine düştüğümüz anlarda yaşamın şefkatli yüreği ve elleri yanı başımızda –eğer izin verirsek– bizi tutmak için bekliyor olabilir. Yas tutmak, işte o şefkatli yüreğe ve ellere teslim olmaktır. Yaşamın, kâinatın, bu yüce düzenin bir toz zerreciği olarak ne çok sevgi ve destekle mevcut olabildiğimizi hatırlama sürecidir yas, tevazu ve şükranla.

Ne de olsa yaşamaya, öğrenmeye ve sevmeye gelmedik mi?

Yasla hemhâl olmak yürek ister ama yas, su kadar hayati, sevgi kadar kuvvetli ve şifalıdır. Yas, nihayetinde sevginin bir başka ismidir.

Yas ve Methiye

“Yas, sanatın kaynağıdır. Sanatın tek kaynağı.” diyor Martín Prechtel.

Beklemediğimiz ve canımızı yakan bir deneyim yaşadığımızda “*Bu niye benim başıma geldi?*” sorusuyla tarumar oluruz. “*Bu neyin cezası, ne yaptım da hak ettim bunu?*” gibisinden düşünceler, alışageldiğimiz koşullandırmalar sinsice zihne sızar, en derinden “sevilmediğimiz ve korunmadığımız” inancını ve korkusunu, dolayısıyla insanın en temel yarası “ayrılık bilincini” körükleyiverir.

Yaşamın ve kaderin kurbanı olduğumuza, yaşadığımız acı, keder ve kayıpların, hatalarımızın ve edepsizliğimizin cezası olduğuna inanmayı seçersek, seçimlerimizin sonuçlarının sorumluluğunu alamayız. Belki de bu, sorumluluğumuz olduğunu bildiğimiz sonuçların kalbimizi kırmasını engellemek için başvurduğumuz bir stratejidir. Kendini, yaşamın ya da Tanrı'nın cezalandırdığı bir kurban olarak gören bir kişi dipsiz bir “kendine acıma” çukurunu mesken tutabilir ki bunun yas olduğundan emin değilim. Kendine acımak şefkat de değildir.

Yaşamı besleyen yas, bizden, kendi mahvolmuşluğumuza acıma ısrarımızdan vazgeçmemizi, kırılmış kalbimizi dünyanın ayaklarının dibine sunmamızı talep eder. Sevilene sadakatin son bir tecellisi olarak, geri dönmeyecek olana güzelleme yapmak ve onun varoluşu aracılığıyla yaşama methiyeler düzmek kendimize acımayı feda etmemizi gerektirir. Bu, yası sanat yapmaktır; yaşama sanatında ustalaşmaktır.

Yas bizi sorgusuz sualsiz aldığı anda, sadece keder değil, öfke de gelir sıcak parmaklarını şıklatarak; isyan ettirir, tehditler ve küfürler savurur, camı çerçeveyi indirir. Yasa çıraklık eden bu ateşten geçer ama burada takılıp kalmaz; yasınsıyanının şikâyet, gücenmişlik ve kindarlık hâline gelmesine izin vermez. Bunun tek yolu kalbin kırılmasına razı olmak, gözyaşlarının kalbi nemli ve yumuşak tutmasına izin vermek ve bu kırılğan yerden sevilene övgüler düzmeye devam etmektir.

Her şeyde bir hayır var mıdır? Bilmiyorum; yaşadığımız acıların ve kayıpların kendi başlarına bir manası ya da hayrı olmayabilir. Orada olmasını umduğumuz “mana”yı yaratan, acı ve kederi nasıl ağırladığımız, bunlarla ne yaptığımız yani yasa nasıl çıraklık ettiğimizdir. Avucumuza bırakılan kederi öpüp koklayıp yaşama bir çiçek gibi sunabilmektir hayırlı olan.